

Met toestemming van de Gereformeerde Bijbel Stichting te Leerdam op deze site gepubliceerd.

Standvastig, juni 2004

Hoe Paulus schreef over zijn sterven

Over het werk van de Stichting tot Herziening van de Statenvertaling hebben we al enkele malen geschreven. Deze stichting is opgericht door mensen die vinden, dat de Statenvertaling in haar huidige vorm niet meer bruikbaar is in onze tijd. Daarom zijn zij aan het werk gegaan om de tekst van de Statenvertaling grondig te herzien. Moeilijke woorden worden vervangen; ingewikkelde zinnen worden vereenvoudigd, om de Statenvertaling begrijpelijker te maken.

Dit alles vanuit de gedachte, dat de Statenvertaling al bijna 400 jaar oud is. In die vier eeuwen is de Nederlandse taal zo veranderd, dat hertaling in de taal van nu hard nodig zou zijn.

Inderdaad, onze taal is in de loop der jaren veranderd. Woorden als 'mitsgaders', 'hetwelk', 'een iegelijk', 'toornig', 'vlieden', 'zich benaarstigen', 'aangezicht', 'verkeerdelijk' worden in de gewone omgangstaal allang niet meer gebruikt. Wat overigens nog niet wil zeggen dat ze onbegrijpelijk geworden zijn.

Maar in die groeiende kloof tussen de taal van de Statenvertaling en de omgangstaal van nu gaat het wel om wezenlijker dingen dan alleen wat verouderde woorden. De verandering van onze taal hangt ten nauwste samen met een diepgaande verandering van onze hele cultuur. Onze samenleving is in enkele tientallen jaren radicaal ontkerstend. Op straat, op het werk, in de winkels, in bus en trein, overal horen wij en horen onze kinderen een heel andere taal, met een heel andere woordenschat en manier van uitdrukken dan in de kerk. In die taalvernieuwing hebben TV en radio een groot aandeel.

Wij hebben Gods Woord in de Nederlandse taal, in een vertaling die eeuwenlang onze taal, onze cultuur, ons volksbestaan gestempeld heeft. De Statenvertaling is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van onze Nederlandse taal. Maar ons volk heeft de laatste halve eeuw God openlijk en uitdagend de rug toegekeerd, Zijn dienst verlaten, Zijn Woord en Wet radicaal verworpen. Daardoor is heel onze cultuur in een crisis zonder weerga gekomen, tot en met onze taal toe, die dagelijks verder af komt te staan van de taal van de Bijbel.

Het is waar, maar laten we elkaar daarmee niets aanpraten. Onze Statenvertaling is bepaald niet onverstaanbaar. Op de punten waar het op aankomt, is zij glashelder voor iedereen, jong of oud, kerkelijk of niet-kerkelijk.

Vertaalprincipe

De Statenvertaling is bijna vierhonderd jaar oud. Natuurlijk is dat te merken in de taal. Neem bijvoorbeeld de naamvalsbuigingen (des, der, den, enz.). Maar men moet dat niet overdrijven. Er wordt al jaren beweerd dat de Statenvertalers de Bijbel vertaald zouden hebben in het gewone Nederlands van de 17e eeuw en dat dit ons het recht zou geven, hun werk te herschrijven in het gewone Nederlands van nu. Maar de Statenvertalers hebben het 'gewone Nederlands' van toen juist niet gebruikt. Zij kozen bewust voor een deftige, verheven taal, uit eerbied voor de hoge, heilige God Die tot ons spreekt in dat Woord. Ver boven de spreektaal van toen.

Bovendien is de kloof die men aanwijst tussen de taal van de Statenvertaling en het huidig taalgebruik niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats, een kwestie van oud, ouderwets of deftig Nederlands.

Het heeft alles te maken met de vertaalprincipes van de Statenvertalers. Zij vertaalden zo letterlijk mogelijk. Zij hadden de opdracht van de Dordtse synode gekregen, niet alleen de woorden, maar ook de volgorde der woorden uit de Hebreeuwse en Griekse grondtekst aan te houden, zo na en nauw als dat mogelijk was.

Daarom zijn hun zinnen vaak lang en ingewikkeld opgebouwd. Dat deden zij uit eerbied voor de oorspronkelijke tekst, waar dat zo was. Zij probeerden de grondtekst met zijn structuur zichtbaar te maken in de vertaling. Daarom is hun vertaling hebraïserend en heeft men wel gesproken van een vertaling in 'Nederhebreuws'. Het ging er hun niet alleen om wat er staat. Van wezenlijk belang was voor hen ook hoe het er staat.

Heengaan

Begin juni heeft de Stichting Herziening Statenvertaling de eerste resultaten van haar arbeid gepresenteerd. Het is een boekje met twaalf 'hertaalde' bijbelboeken: Genesis, Psalmen, Markus, Johannes, zeven brieven van Paulus en Openbaring. Wij geven daaruit één voorbeeld.

Voldoende om ons kernbezwaar tegen de gekozen methode van hertaling van de Statenvertaling toe te lichten.

In Filippenzen 1:23 spreekt Paulus zijn begeerte uit om ontbonden te worden en met Christus te zijn, want dat was hem zeer verre het beste. In het nu verschenen boekje met herziene Statenvertaling staat op deze plaats: ik heb het verlangen om heen te gaan en met Christus te zijn. Niet meer 'ontbonden te worden', maar 'heen te gaan'.

Misschien zal iemand zeggen: Maar dat is toch hetzelfde? Beide uitdrukkingen betekenen sterven. Alleen, 'ontbonden te worden' zegt vandaag de dag niemand meer. Als iemand zou zeggen: Die of die is vannacht ontbonden, zouden de meeste mensen absoluut niet begrijpen waarover hij het had. Dan zoek je daar toch gewoon een ander woord voor?

Daarom heeft in de Herziene Statenvertaling Johannes de Doper ook geen gordel meer om zijn 'lendenen', maar om zijn 'middel'.

Doet het er dan niet toe hoe het er staat?

De Statenvertalers vertaalden 'ontbonden te worden', omdat Paulus die uitdrukking in het Grieks schreef. De apostel gebruikte het woord 'heengaan' niet, maar koos voor 'ontbonden worden'.

Ontbinding

Calvijn tekent bij deze tekst, Filippenzen 1:23, aan, dat Paulus hier getuigt dat de dood een scheiding is van ziel en lichaam. Calvijn ziet hier een verwerping van de leer van de zogenaamde zielslaap en schrijft: 'Paulus betuigt openlijk dat wij met Christus zullen zijn als onze ziel gescheiden zal zijn van ons lichaam'.

Paulus duidt zijn sterven hier aan als 'ontbonden te worden'.

Dat houdt ook in ontbonden te worden van de ketenen waarmee hij nu nog geboeid is aan zijn bewakers. Ontbonden ook van de kluisters der zonde, ontbonden uit de knopen der goddeloosheid, ontbonden uit alle benauwdheid. Ontbonden van de engel des satans die hem met vuisten sloeg. Dan geen banden meer, geen geselslagen, geen schipbreuken, geen dwaalleraars, niet meer verkocht onder de zonde, niet meer 'het kwade, dat ik niet wil, dat doe ik', niet langer doornen in het vlees, geen helse aanvechtingen meer. Losgemaakt ook van de zorg die hem dagelijks overviel van al de gemeenten, losgemaakt van dierbare vrienden en

familiebetrekkingen. De Heere maakt Zijn volk in het sterven los van alles wat hen nog bindt aan dit leven, om alsdan altijd met Christus te zijn.

Van dat alles getuigde de apostel, toen hij zijn sterven aanduidde met de gelijkenis van het ontbonden worden. Daar mocht hij weleens naar verlangen. Dat leefde bij hem. Zo zou hij ook, eenmaal aan het einde van zijn leven gekomen, aan Timotheüs schrijven: 'De tijd mijner ontbinding is aanstaande', 2 Timotheüs 4:6.

Goede redenen

De Statenvertalers hadden dus een heel goede reden om hier aan hun vertaalbeginsel van letterlijk te vertalen vast te houden. Bovendien lichtten zij het beeld nog toe, door in een kanttekening te spreken over reizigers die op weg zijn naar hun vaderland, en over het touw van het scheepje dat losgemaakt wordt, en in een volgende kanttekening over Paulus' ziel die straks met Christus in de hemel zou zijn.

Het is niet altijd mogelijk, elke uitdrukking in de Hebreeuwse en Griekse grondtekst zo letterlijk over te zetten. Dan laten zij wel in een kanttekening zien wat er letterlijk staat. Een en ander getuigt van de grote noodzaak die de Statenvertalers gevoelden om niet alleen te tonen wat er staat, maar ook hoe het er staat.

Wat is het leerzaam om kennis te nemen van de laatste woorden van David, 2 Samuël 23. Wat is het zielverrijkend om te lezen hoe een stervende Jakob getuigenis gaf van de hoop die in hem was, Genesis 49:18. En Stefanus in Handelingen 7. Zo ook Paulus hier, alleen al door dat woord 'ontbinden'.

Het zou bijzonder te betreuren zijn, wanneer er straks onder de naam van Herziene Statenvertaling een Bijbel zou uitkomen, waarin om maar in eerste oogopslag direct goed begrijpelijk te zijn, zulke noties verloren zullen zijn gegaan.

Daarbij komt nog, dat wie voor zulk een Herziene Statenvertaling kiest, de kanttekeningen kwijtraakt, want die zijn naast de hertaalde Bijbel onbruikbaar. Wat men dus aan begrijpelijkheid denkt te winnen door de hertaling, verliest men daardoor tegelijk weer dubbel en dwars.

L. M. P. Scholten

In dit gedeelte vindt u Openbaring 19:8 met de kanttekeningen.

Standvastig, september 2004

Rechtvaardigheid van Christus is als een zuiver wit kleet voor Zijn volk.

De rechtvaardigmakingen der heiligen

*En haar is gegeven, dat zij bekleed worde met rein en blinkend fijn lijnwaad; want dit fijn lijnwaad zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen, **Openbaring 19:8.***

Het gaat hier over de bruiloft des Lams. De vrouw waarover gesproken wordt, is de Bruid van Christus. De strijd is gestreden. De overwinning is behaald. De bruiloftsdag is aangebroken. De bruid is gegeven dat zij bekleed worde met rein en blinkend fijn lijnwaad. Een sneeuw wit bruiloftskleet voor een in zichzelf zwarte bruid. En dan voegt de bijbelschrijver, Johannes, daaraan toe: Want dit fijn lijnwaad zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen. Wat wordt daarmee bedoeld?

In het Grieks staat het woord dikaiōma. Dat woord komt tienmaal voor in het Nieuwe Testament. De Statenvertalers hebben het overgezet met 'recht', 'oordeel', 'rechtvaardigheid' of 'rechtvaardigmaking'. Dat laatste in Openb. 19:8, alsmede in Rom. 5:16 en Hebr. 9:10.

Dikaiōma komt van het bijvoeglijk naamwoord dikaios = rechtvaardig. Dikaiōma betekent eigenlijk: iets dat vereist is tot rechtvaardigmaking, iets dat kracht heeft om rechtvaardig te maken. Zo leggen de Statenvertalers het zelf uit, in kanttekeningen op Rom. 2:26; 8:4 en 5:18. In Hebr. 9:1 en 10 komt dikaiōma voor als een ceremoniële rechtvaardigmaking, die alleen naar het uitwendige rechtvaardig kon maken. In Romeinen 5 gaat het om de rechtvaardigmaking van de zondaar voor God. Op dat laatste heeft ook Johannes het oog, wanneer hij in Openb. 19:8 spreekt over de dikaiōma's van de heiligen.

Zij zijn daarmee bekleed als een rein en blinkend fijn lijnwaad. Het is het kleet van Christus' gerechtigheid. Het is hun gegeven, als een bruiloftsgift van de Bruidegom. Dan alleen is een mens rein. Het zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen. Heiligen zijn mensen die rechtvaardig verklaard en rechtvaardig gemaakt zijn. Van die bruid, met dat geschonken lijnwaad, zegt de Bruidegom: Geheel zijt gij schoon, Mijn vriendin, en er is geen gebrek aan u.

Kanttekening

Zo vinden wij deze uitdrukking ook verklaard in de kanttekening. Bij het woord 'rechtvaardigmakingen' lezen we: 'Of: rechtvaardigheden, namelijk niet waardoor wij in onszelven, maar waardoor wij voor God rechtvaardig zijn, welke is de rechtvaardigheid van Christus, die ons door het geloof wordt toegerekend, 2 Kor. 5:21. En is als een zuiver wit kleet, waardoor onze naaktheid voor Gods aangezicht wordt bedekt, zie Rom. 13:14. 1 Kor. 1:30. Gal. 3:27. Openb. 7:13, waaruit de heiligmaking des Geestes haar oorsprong heeft, die hiernamaals in ons ook zal volmaakt worden.'

De gerechtigheid der heiligen is niet meer en niet minder dan Christus' gerechtigheid, die hun toegerekend is. Dat zijn dingen die onder ons volkomen zekerheid hebben. Hun rechtvaardigmaking, hun rechtvaardigheid, hebben de heiligen ontvangen in het bloed des kruises. Openb. 19:8 behoort bij Rom. 5:18. Onze kanttekenaars hebben deze uitdrukking verklaard in overeenstemming met het woord van de apostel Paulus: Gelijk ook David de mens zalig spreekt, welke God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken, Rom. 4:6.

Teleurstellend

Zeer teleurstellend was daarom, dat de NBG-vertaling van 1951 Openb. 19:8 vertaalde als: 'En haar is gegeven zich met blinkend en smetteloos fijn linnen te kleden, want dit fijne linnen zijn de rechtvaardige daden der heiligen.'

Zeker, het woord 'gegeven' werd gehandhaafd, maar daarmee werd toch de indruk gewekt, dat Christus de zondaar in staat stelt, zichzelf een rechtvaardigheid te verwerven. Dit is een van de punten geweest, waarom velen deze nieuwe vertaling afgewezen hebben.

De Groot Nieuws Bijbel (1983) heeft zelfs: Want het witte linnen is het goede dat de heiligen gedaan hebben.

Doen de heiligen dan geen goede werken? Dat doen ze zeker, als vrucht van de heiligmaking, maar daarmee zijn het geen dikaiooma's: iets dat vereist is tot rechtvaardigmaking, iets dat kracht heeft om rechtvaardig te maken. Daarenboven zegt John Gill in de eerste aanhaling van hem hieronder, dat het geen goede werken of hun eigen rechtvaardigheid kunnen zijn, 'want al is het dat dit kentekenen zijn van het geloof waardoor de heiligen gerechtvaardigd worden, en dat God ze voor hen voorbereid heeft, opdat zij in dezelve zouden wandelen, toch kunnen deze niet vergeleken worden met rein en blinkend fijn lijnwaad, maar zij zijn als vuile lompen en kunnen niet rechtvaardig maken in het oog van God.'

Rechtvaardige daden

Maar hoe is het dan mogelijk, dat in de zogenaamde Herziene Statenvertaling, waarvan dit jaar een gedeelte in druk verschenen is, Openbaring 19:8 ook luidt: En het is haar gegeven zich met smetteloos en blinkend linnen te kleden, want dit fijne linnen zijn de rechtvaardige daden van de heiligen. Let er ook op, dat het 'bekleed worden' van de Statenvertaling vervangen is door het 'zich bekleden' van de Nieuwe Vertaling. En ook hier wordt gesproken van de rechtvaardige daden.

Volgens het RD van 19 augustus heeft ds. H. J. Lam (een van de medewerkers aan de Herziene Statenvertaling) voor theologiestudenten van de Gereformeerde Bond over de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) gezegd, dat hij de vertaalprincipes van de NBV op zichzelf genomen niet onjuist vond. Toch meende hij van een principiële verschil tussen de Statenvertaling en de NBV te moeten spreken. Dat komt door wat hij noemde verschillen in theologische uitgangspunten. Hij noemde als voorbeelden hoe de NBV Genesis 15:6 vertaalt en dat de NBV in plaats van bekering spreekt van 'tot inkeer komen' of 'veranderen'.

Hebben wij het mis, wanneer wij op onze beurt vaststellen, dat er althans in Openbaring 19:8 sprake is van een principiële verschil tussen de Statenvertaling en de Herziene Statenvertaling? Zou dat wellicht ook het gevolg kunnen zijn van een verschil in theologische uitgangspunten? Is het dan nog wel correct, om bij de herziening de naam Statenvertaling te blijven gebruiken?

En dit voorbeeld is met vele anderen te vermeerderen, helaas.

Keur van getuigen

Wij laten hieronder een keur van reformatorische schriftuitleggers horen over de dikaiooma's, de rechtvaardigmakingen der heiligen in Openbaring 19:8.

Matthew Henry:

In de lange gewaden van de rechtvaardigheid van Christus, gegeven ter rechtvaardigmaking en ingeplant ter heiligmaking; het witte kleed van vergeving, aanneming en vrijmaking, en van reinheid en algehele heiligheid.

Matthew Poole (Polus):

Dat zij bekleed zou worden met rein en blinkend fijn lijnwaad: dat zij bekleed zou worden met de gerechtigheid van Christus, haar toegerekend voor gerechtigheid. Dit is de rechtvaardigmaking der heiligen, genaamd de rechtvaardigheid Gods, Rom. 1:17; een gerechtigheid door het geloof van Christus, Filipp. 3:9, genaamd rechtvaardigmakingen in het Grieks, omdat er vele heiligen mede bekleed worden; en omdat zij toegerekend wordt beide tot rechtvaardigmaking en heiligmaking, niet om ons te ontheffen van heiligheid, maar vanwege onze gebreken.

Barnes:

Het is niet hun eigen gerechtigheid, want er wordt gezegd, dat het is gegeven aan de bruid – aan de heiligen. Het is de genadige schenking van hun Heere en het moet hier zien op die gerechtigheid die zij verkrijgen door het geloof, de gerechtigheid die vloeit uit de rechtvaardigmaking door de verdiensten van de Verlosser. Hiervan spreekt Paulus, wanneer hij zegt: En in Hem gevonden worde, niet hebbende mijn rechtvaardigheid, die uit de wet is, maar die door het geloof van Christus is, namelijk de rechtvaardigheid, die uit God is door het geloof, Filipp. 3:9.

Christoph Starcke:

Rechtvaardigmakingen, in het meervoud, met opzicht tot hun grootheid en voortreffelijkheid. Want het is Christus' gerechtigheid, die Hij met Zijn

dood verworven heeft. Ook met opzicht tot haar menigvuldigheid, die zij in andere heilgoederen in zich bevat en met zich brengt, Rom. 5:16, als het kindschap Gods, de volkomen erfenis, de vrijheid, vreugde en blijdschap van de Geest, de vrede in en met God, de gemeenschap met Hem en alle zaligheid, enz., Jes. 45:24. Rom. 14:17; 8:32. Ofschoon nu dit sieraad der ziel terstond bij de verloving reeds in deze genadetijd geschonken en in het geloof aangedaan wordt, zo heet het hier, dat het haar is gegeven geworden, namelijk met opzicht tot de gehele volmaking, rechte verheerlijking en volkomen openbaring, Rom. 8:23. Kol. 3:3. Ps. 45:10. Jes. 61:10. Luk. 15:22. Gal. 3:27. Openb. 21:2.

John Gill:

Geen goede werken, of hun eigen rechtvaardigheid, want al is het dat dit kentekenen zijn van het geloof waardoor de heiligen gerechtvaardigd worden, en dat God ze voor hen voorbereid heeft, opdat zij in dezelve zouden wandelen, toch kunnen deze niet vergeleken worden met rein en blinkend fijn lijnwaad, maar zij zijn als vuile lompen en kunnen niet rechtvaardig maken in het oog van God. Maar de gerechtigheid van Christus is bedoeld, en de rechtvaardigmaking door dezelve; want die is de enige rechtvaardigmakende gerechtigheid der heiligen. En hoewel deze maar één is, kan zij toch genoemd worden 'rechtvaardigheden' of 'rechtvaardigmakingen', in het meervoud. Dat is eensdeels vanwege de verscheidene gelegenheden waarin de daad van de rechtvaardigmaking gebeurt, eerst in Gods raad van eeuwigheid, vervolgens met opzicht op Christus als de Borg, toen Hij opstond van de doden, en op alle uitverkorenen in Hem, en dan in de consciënties der heiligen wanneer zij geloven, en de uitspraak ervan zal bekendgemaakt en verklaard worden aan mensen en engelen in het laatste oordeel; en anderdeels vanwege de vele personen die erdoor gerechtvaardigd worden, en ook vanwege de uitmuntendheid ervan; zo gebruiken de Joden het woord in het meervoud.

Nog eens John Gill:

Christus' gerechtigheid kan worden vergeleken met rein en blinkend fijn lijnwaad, vanwege haar vlekkeloze reinheid; zij die ermede bekleed zijn, zijn onbestraffelijk en onbeschuldiglijk, zonder vlek of smet, en onberispelijk voor de troon. Hiermede zal de Joodse kerk bekleed worden; al des Heeren volk zal rechtvaardig zijn, zij zullen de beste kleding aan hebben, en het bruiloftsgewaad, dat veracht was door de Joden in Christus' dagen, die weigerden te komen tot het bruiloftsfeest. En dat zij daarmee bekleed zijn, zal te danken zijn aan de genade van Christus, Die het schenkt; en zo is Christus' gerechtigheid genaamd gave van

gerechtigheid, vrije gave, gave uit genade, en overvloed van genade; en het geloof dat haar ontvangt en aanneemt, is Gods gave, Rom. 5:15 – 17. Ef. 2:8. Niet alleen het gewaad is een genadegave, maar het aannemen ervan is een gave van Christus en wat Hij Zelf doet, Jes. 61:10. Zach. 3:4.

(Wij van GenadeBijbel.nl geloven dat in Efeze 2:8 de zaligheid de gift van God is en niet het geloof. Zie Rom. 6:23)

Jamieson, Fausset en Brown:

Rechtvaardigmakingen – Grieks meervoud, distributief gebruikt. Elke heilige moet deze rechtvaardigmaking hebben: niet alleen gerechtvaardigd alsof de rechtvaardigmaking zou behoren tot de kerk in haar totaliteit; de heiligen hebben tezamen rechtvaardigmakingen; namelijk Hij is gerekend als 'de Heere onze Gerechtigheid' voor elke heilige op diens geloof, hun klederen zijnde wit gemaakt in het bloed des Lams. De rechtvaardigmaking der heiligen is niet, zoals Alford dwalende zegt, inherent (iets van de heiligen zelf), maar is toegerekend; indien het anders was, zou Christus alleen de zondaar in staat stellen zichzelf rechtvaardig te maken. Rom. 5:18 is hieromtrent beslissend. Vergelijk Artikel 11, Kerk van Engeland. De rechtvaardigmaking, die reeds aan de heiligen gegeven was in titel en ongeziene bezitting, wordt hun nu gegeven voor ieders oog: zij wandelen openlijk met Christus in witte kleding. Hierover gaat het hier, en niet zozeer over hun eerste rechtvaardigmaking op aarde. Hun rechtvaardigmaking voor de afvallige wereld, die hen vervolgd had, staat in tegenstelling tot het vonnis en de veroordeling van de hoer.

Bij wijze van contrast één afwijkende uitlegger tot slot, de remonstrant Hugo de Groot. Hij schreef in zijn Aentekeningen over de brieven van den apostel Paulus ... nevens de algemeene brieven en Openbaringe (1694) over Openb. 19:8 'want het fijn lijnwaad zijn de rechtvaardigmakingen der heiligen':

Zij zijn waardig dus gekleed te worden. Want hun werken komen met hun kleding overeen. Want ze zijn en blinkende en zuiver, als die van fijn lijnwaad. Onder de groten van Constantijns hof waren mannen van grote deugden. Zie Eusebius. Rechtvaardigmakingen worden genoemd Gods geboden, Luk. 1:6. Maar hier bij overnaming werken die met Gods geboden overeenkomen.

Veranderingen

Nog een aantal opmerkelijke veranderingen in het boek Openbaring in de Herziene Statenvertaling. We vermelden eerst de Statenvertaling, en daarna de herziening:

1:1	Hem	- hem (Johannes?)
1:3	de woorden dezer profetie	- de woorden van de profetie
1:9 13:10)	lijdzaamheid	- volharding (idem 2:2, 2:19;
1:13	Een, den Zoon des mensen gelijk zijnde een mensenzoon leek (idem 14:14)	- iemand, die op
1:18	hel	- graf (idem 20:13, 14)
2:3	en hebt geduld	- en volharding getoond
2:7	Die oren heeft, die hore (bepaald onduidelijker)	- Wie oren heeft, laat hij horen
3:8	voor u	- voor uw ogen (idem 13:13)
3:8	en gij hebt Mijn Woord bewaard Mijn Woord bewaard	- en toch hebt u
3:10	het woord Mijner lijdzaamheid volharden	- Mijn Woord om te
6:2	en Die daarop zat	- en hij die erop zat
6:8	hel	- dodenrijk
6:8	en met den dood	- en met pest
6:11 13)	lange witte klederen	- een lang wit kleed (idem 7:9,
7:15	zal hen overschaduwten	- zal Zijn tent over hen uitspreiden
7:17	zal hun een Leidsman zijn	- zal hun de weg wijzen
8:12	opdat	- zodat
9:1, 2	haar ... En zij	- hem ... En hij

9:16	heirlegers der ruitelij	- bereden troepen
9:17	sulfervervig	- rookkleurig
9:20	hebben zch niet bekeerd	- bekeerden zich toch niet
10:1	een anderen sterken Engel	- een andere sterke engel
11:3	met zakken bekleed	- in rouwkleding
11:17	en als Koning hebt geheerst aanvaard	- en Uw koningschap hebt
13:1	koninklijke hoeden	- kronen
13:8	van de grondlegging der wereld tussen haken geplaatst. Vgl. de kantekening!!	- verplaatst in de tekst en
13:10	Hier is Idem 14:12)	- Hier zien we ((wie zijn die we?
13:12	in tegenwoordigheid van hetzelfde vers 14)	- voor zijn ogen (idem
13:14	en weder leefde	- en toch leefde
13:16	dat het	- dat men
13:17	die dat merkteken heeft, of den naam de naam	- die dat merkteken heeft:
14:2	een stem van citerspelers	- een geluid als van citerspelers
14:3	zij zongen als een nieuw gezang lied	- zij zongen een nieuw
14:6	vliegende in het midden des hemels vloog	- die hoog aan de hemel
14:8	den wijn des toorns harer hoererij hartstochtelijke hoererij (zie de kanttekening! Idem 18:3)	- de wijn van haar
14:13	hun arbeid	- hun moeiten
14:15	voor U	- nu
14:15	rijp	- geheel rijp

16:8	verhitten	- verteren
16:9	en lasterden	- Maar zij lasterden
16:11	en zij	- maar zij
16:16	zij hebben hen vergaderd	- jij verzamelde hen
16:21	en de mensen	- Maar de mensen
17:7	zeggen	- vertellen
17:14	gelovigen	- getrouwen
18:14	niet meer	- beslist niet meer (idem 18:22)
18:16	bekleed was	- bekleed is
18:21	niet meer	- nooit meer (idem 18:23, 2x)
18:24	gedood	- geslacht
19:6	als een stem	- zoiets als een geluid
19:9	het avondmaal van de bruiloft des Lams van het Lam	- het bruiloftsmaal
20:4	zij zaten op dezelve	- zij gingen daarop zitten
20:4	en heersten als koningen	- en gingen als koningen regeren
21:4	En God	- En Hij
21:5	Die op den troon zat	- Die op de troon zit
21:9	Kom herwaarts	- Kom mee
21:12	in de poorten	- bij die poorten
21:14	de namen der twaalf apostelen twaalf apostelen	- de twaalf namen van de
21:25	niet gesloten	- nooit gesloten
21:25	geen nacht zijn	- geen nacht meer zijn

L.M.P.
Scholten